

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه برای دریافت کارشناسی ارشد. M.A.

برنامه ریزی درسی

عنوان

تحلیل محتوای کتاب علوم تجربی کلاس ششم ابتدایی سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ براساس روش ویلیام رومی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر فانی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر قلتاش

نگارش :

سکینه صفایی

تابستان ۹۲

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو : سکینه صفایی در تاریخ رشته : برنامه ریزی درسی
از پایان نامه خود با عنوان : تحلیل محتوا کتاب علوم تجربی کلاس ششم ابتدایی سال تحصیلی
۹۱-۹۲ با روش ویلیام رومی با درجه
ونمره ۱۷/۹۵ دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیات داوری	سمت	امضاء اعضای هیات داوری
۱ - دکتر حجت اله فانی	استاد راهنما	
۲ - دکتر عباس قلتاش	استاد مشاور	
۳ - دکتر شهامت	استاد داور	

مدیر/معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

مراتب فوق مورد تایید است .

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

تعهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب سکینه صفایی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته برنامه ریزی درسی که در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۲۱ از پایان نامه خود تحت عنوان "تحلیل محتوا کتاب علوم تجربی کلاس ششم ابتدایی سال تحصیلی ۹۱-۹۲ با روش ویلیام رومی" با کسب نمره ۱۷/۹۵ دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.

(۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

تاریخ و امضاء

نام و نام خانوادگی: سکینه صفایی

با سپاس

سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش

رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه

چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

تقدیم به

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگان
به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان که در این سردترین
روزگاراران بهترین پشیمان است.
به پاس قلب های بزرگشان که فریاد رس است و سرگردانی و ترس در
پناهشان به شجاعت می گراید.
و به پاس محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند.
این مجموعه را به پدر و مادر و همسر عزیزم تقدیم می کنم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	۱

فصل اول: کلیات

مقدمه	۳
بیان مساله	۵
اهمیت و ضرورت تحقیق	۷
اهداف تحقیق	۹
هدف کلی	۹
اهداف ویژه	۹
سئوالهای پژوهش	۱۰
تعریف مفهومی و عملیاتی	۱۱

فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق

مبانی نظری	۱۴
پیشینه تحقیق	۳۲
جمع بندی	۳۹

فصل سوم: روش تحقیق

روش تحقیق	۴۱
جامعه آماری و روش نمونه گیری	۴۱
ابزار گردآوری اطلاعات	۴۱
روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۴۱

فصل چهارم: تحلیل داده های تحقیق

تحلیل سوال اول	۴۶
تحلیل سوال دوم	۴۶
تحلیل سوال سوم	۶۲
تحلیل سوال چهارم	۷۷

فصل پنجم: بحث، نتیجه گیری

خلاصه	۹۳
بحث و نتیجه گیری	۹۴
دست آوردهای اصلی	۹۷
محدودیت ها	۱۰۳
پیشنهادات	۱۰۴
پیشنهادات کاربردی	۱۰۴
پیشنهادات پژوهشی	۱۰۵

- ۱۰۶..... منابع
- ۱۰۶..... منابع داخلی
- ۱۰۹..... منابع خارجی

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۴ مقوله های متن درس اول کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۴۷
جدول ۲-۴ مقوله های متن درس دوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۴۸
جدول ۳-۴ مقوله های متن درس سوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۴۹
جدول ۴-۴ مقوله های متن درس چهارم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۰
جدول ۵-۴ مقوله های متن درس پنجم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۱
جدول ۶-۴ مقوله های متن درس ششم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۲
جدول ۷-۴ مقوله های متن درس هفتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۳
جدول ۸-۴ مقوله های متن درس هشتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۴
جدول ۹-۴ مقوله های متن درس نهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۵
جدول ۱۰-۴ مقوله های متن درس دهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۶
جدول ۱۱-۴ مقوله های متن درس یازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۷
جدول ۱۲-۴ مقوله های متن درس دوازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۸
جدول ۱۳-۴ مقوله های متن درس سیزدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۹
جدول ۱۴-۴ مقوله های متن درس چهاردهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۰
جدول ۱۵-۴ مقوله های متن کل کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۱
جدول ۱۶-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس اول کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۲
جدول ۱۷-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس دوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۳
جدول ۱۸-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس سوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۴
جدول ۱۹-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس چهارم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۵
جدول ۲۰-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس پنجم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۶
جدول ۲۱-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس ششم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۷
جدول ۲۲-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس هفتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۸
جدول ۲۳-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس هشتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۹
جدول ۲۴-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس نهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۰
جدول ۲۵-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس دهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۱
جدول ۲۶-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس یازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۲

جدول ۲۷-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس دوازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۳
جدول ۲۸-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس سیزدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۴
جدول ۲۹-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس چهاردهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۵
جدول ۳۰-۴ تجزیه و تحلیل پرسش کل کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۶
جدول ۳۱-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس اول کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۷
جدول ۳۲-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس دوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۸
جدول ۳۳-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس سوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۹
جدول ۳۴-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس چهارم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۰
جدول ۳۵-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس پنجم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۱
جدول ۳۶-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس ششم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۲
جدول ۳۷-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس هفتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۳
جدول ۳۸-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس هشتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۴
جدول ۳۹-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس نهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۵
جدول ۴۰-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس دهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۶
جدول ۴۱-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس یازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۷
جدول ۴۲-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس دوازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۸
جدول ۴۳-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس سیزدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۸۹
جدول ۴۴-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس چهاردهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۹۰
جدول ۴۵-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر کل کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۹۱

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۴ مقوله های متن درس اول کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۴۷
نمودار ۲-۴ مقوله های متن درس دوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۴۸
نمودار ۳-۴ مقوله های متن درس سوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۴۹
نمودار ۴-۴ مقوله های متن درس چهارم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۰
نمودار ۵-۴ مقوله های متن درس پنجم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۱
نمودار ۶-۴ مقوله های متن درس ششم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۲
نمودار ۷-۴ مقوله های متن درس هفتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۳
نمودار ۸-۴ مقوله های متن درس هشتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۴
نمودار ۹-۴ مقوله های متن درس نهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۵
نمودار ۱۰-۴ مقوله های متن درس دهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۶
نمودار ۱۱-۴ مقوله های متن درس یازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۷
نمودار ۱۲-۴ مقوله های متن درس دوازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۸
نمودار ۱۳-۴ مقوله های متن درس سیزدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۵۹
نمودار ۱۴-۴ مقوله های متن درس چهاردهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۰
نمودار ۱۵-۴ مقوله های متن کل کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۱
نمودار ۱۶-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس اول کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۲
نمودار ۱۷-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس دوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۳
نمودار ۱۸-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس سوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۴
نمودار ۱۹-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس چهارم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۵
نمودار ۲۰-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس پنجم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۶
نمودار ۲۱-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس ششم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۷
نمودار ۲۲-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس هفتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۸
نمودار ۲۳-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس هشتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۶۹
نمودار ۲۴-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس نهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۰
نمودار ۲۵-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس دهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۱
نمودار ۲۶-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس یازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۲
نمودار ۲۷-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس دوازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۳
نمودار ۲۸-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس سیزدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۴
نمودار ۲۹-۴ تجزیه و تحلیل پرسش درس چهاردهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۵
نمودار ۳۰-۴ تجزیه و تحلیل پرسش کل کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۶
نمودار ۳۱-۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس اول کتاب علوم تجربی ششم دبستان	۷۷

- ۷۸ نمودار ۴-۳۲ تجزیه و تحلیل تصاویر درس دوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۷۹ نمودار ۴-۳۳ تجزیه و تحلیل تصاویر درس سوم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۰ نمودار ۴-۳۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس چهارم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۱ نمودار ۴-۳۵ تجزیه و تحلیل تصاویر درس پنجم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۲ نمودار ۴-۳۶ تجزیه و تحلیل تصاویر درس ششم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۳ نمودار ۴-۳۷ تجزیه و تحلیل تصاویر درس هفتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۴ نمودار ۴-۳۸ تجزیه و تحلیل تصاویر درس هشتم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۵ نمودار ۴-۳۹ تجزیه و تحلیل تصاویر درس نهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۶ نمودار ۴-۴۰ تجزیه و تحلیل تصاویر درس دهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۷ نمودار ۴-۴۱ تجزیه و تحلیل تصاویر درس یازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۸ نمودار ۴-۴۲ تجزیه و تحلیل تصاویر درس دوازدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۸۹ نمودار ۴-۴۳ تجزیه و تحلیل تصاویر درس سیزدهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۹۰ نمودار ۴-۴۴ تجزیه و تحلیل تصاویر درس چهاردهم کتاب علوم تجربی ششم دبستان
- ۹۱ نمودار ۴-۴۵ تجزیه و تحلیل تصاویر کل کتاب علوم تجربی ششم دبستان

چکیده

این پژوهش درصدد آن بود که محتوای کتاب علوم تجربی ششم دبستان را به روش ویلیام رومی تحلیل نماید. هدف کلی این تحقیق محتوای کتاب علوم تجربی ششم دبستان براساس میزان بکارگیری شیوه ارائه فعال در محتوای کتاب به روش ویلیام رومی و فراهم آوردن اطلاعات و پیشنهادهایی برای برنامه ریزان به منظور بهبود و اصلاح این کتاب بوده است. این تحلیل به دنبال کسب پاسخ و آگاهی از میزان استفاده ی ارائه ی فعال اجزاء محتوا ((متن))، ((تصاویر)) و ((پرسش)) کتاب می باشد. در این پژوهش از روش تحلیل محتوا که نوعی روش تحقیق توصیفی است استفاده شده و این نتایج حاصل گردیده است: الف) شاخص درگیری دانش آموزان با متن در کتاب علوم تجربی ششم دبستان $0/73$ می باشد که براساس روش ویلیام رومی پایشن تراز حد مطلوب ($1/4 >$ شاخص درگیری $1/5$) بوده و متن تألیف شده فعال می باشد. ب) شاخص درگیری دانش آموزان با تصاویر کتاب $0/51$ می باشد که پایشن تراز حد مطلوب قرار داشته و تصاویر تألیف شده فعال می باشد. ج) شاخص درگیری دانش آموزان با پرسشها در کتاب $3/5$ می باشد که کمی بالاتر از حد مطلوب قرار دارد و پرسش های تألیف شده فعال می باشد. براین اساس بازنگری و تجدیدنظر در چگونگی ارائه پرسشهای کتاب ضروری به نظر می رسد و در ارائه متن و تصاویر نیز دقت نظر در تألیف صورت پذیرد تا دانش آموزان را بیشتر به فعالیت ترغیب نماید.

کلید واژه: تحلیل محتوا، کتاب علوم تجربی، ششم ابتدایی فروش ویلیام رومی

فصل اول

طرح تحقیق

مقدمه

کتاب درسی در نظام آموزش و پرورش ما یکی از عناصر مهم تلقی می شود که در تحقیق اهداف نظام آموزشی نقش مهم و اساسی دارد. یقیناً اگر محتوای کتب درسی، هماهنگ و همسو با اهداف کمی و جزئی نظام آموزشی نباشد، نمی توان نسبت به تحقق اهداف مورد انتظار امیدی داشت. اهمیت این امر وقتی آشکارتر می شود که می بینیم در نظام آموزش و پرورش ما برنامه و کتب درسی به صورت متمرکز تهیه و در تمام کشور ارائه میشود. کتاب درسی و معلم دورکن اساسی آموزش و یادگیری هستند، حتی در بسیاری از موارد، کتاب درسی تنها وسیله آموزشی است که در اختیار معلم قرار دارد و یا معلم از آن استفاده می کند (یارمحمدیان، ۱۳۷۸).

علاوه بر این در نظام آموزش و پرورش ما، نوعی ارزشیابی های تحصیلی، آزمونها و گزینشها مبتنی بر محتوای کتب درسی و برنامه آموزشی است و هدایت فراگیران به سوی ادامه تحصیل یا بازار کار بیشتر بر اساس میزان آموخته ها و محفوظات آنان از کتاب درسی است تا استعدادها و علایق آنها (یارمحمدیان، ۱۳۷۸).

امروزه از هر شاگرد مدرسه ای سوال شود که چرا در کلاس درس حاضر میشود، جواب خواهد داد که می خواهد یاد بگیرد. پس یادگیری فراگیران در کلاس های درس، هدف تعلیم و تربیت است و کسی که در فعالیت های درسی دخالت می کند تا تجارب فراگیران را به هدف برساند و یادگیری صورت پذیرد؛ معلم است. مسلماً معلمان نقش راهنمایی فراگیران را در امر یادگیری به عهده دارد و فراگیران را به فعالیت ترغیب می کنند تا با استفاده از منابع محتوای علمی، معلومات لازم را از برنامه های درسی کسب نمایند (نوروزی و همکاران، ۱۳۷۴).

یک نوع از برنامه ریزی در آموزش و پرورش، برنامه ریزی درسی است. برنامه ریزی درسی به یادگیری، طراحی عناصر و عوامل مختلف آن مربوط میشود. فرایند یادگیری با عوامل گوناگون ارتباط دارد. علاوه بر آنچه که گفته شد، استعدادها و توانایی های فراگیر، محتوای برنامه درسی، نقش معلم، فضای یادگیری و وسایل آموزشی هر کدام به نوعی در یادگیری مؤثر هستند. این عوامل باید به صورت یک مجموعه ی به هم پیوسته عمل نمایند و هر عامل جزئی از کل محسوب می شود (ملکی، ۱۳۸۴).

بدیهی است که بازنگری، اصلاح و تجدیدنظر اصولی و علمی در محتوای کتب درسی، آثار و تبعات مثبت فراوانی در بر خواهد داشت که یکی از آن ها ایجاد زمینه مناسب جهت رشد برنامه درسی و به تبع آن رشد و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. در این پژوهش، کتاب علوم تجربی ششم ابتدایی مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته و سعی شده که براساس یافته های علمی و پژوهشی، ضمن طرح نقاط ضعف و قوت آن به ارائه راهبردهای عملی جهت اصلاح ساختار این کتاب پرداخته شود.

بیان مسأله

پیشرفت پرشتاب فناوری در قرن بیست و... و فاصله ی فزاینده ی میان کشورهای پیشرفته صنعتی و کشورهای جهان سوم، این پرسش را مطرح کرده که چرا جهان به دو گروه تقسیم شده است: گروه تولید کننده و گروه مصرف کننده، پاسخ به این پرسش را باید در نظام آموزش و پرورش کشورهای جهان سوم جستجو کرد. اهمیت مسأله در از میان برداشتن این فاصله است، یعنی رسیدن به مرزهایی که به توان همانند کشورهای پیشرفته صنعتی جهان از ظرفیت تولیدی برخوردار شد. این کار جزء از طریق دگرگون کردن نظام آموزشی و جانشین ساختن آن با یک نظام مؤثر و کارآمد، امکان پذیر نیست (دادستان، ۱۳۷۷).

اگر کشوری بخواهد مصرف کننده نباشد و در راه تولید گام بردارد و نخواهد منابع طبیعی خود را به بهای ناچیز و تقریباً رایگان در اختیار بیگانگان قرار دهد، باید همه نیرو و منابع خود را در زمینه آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان سرمایه گذاری کند. آموزش و پرورش ما باید با شتاب تمام به تجهیز و تسلیح مغزها بپردازد، شرایط و امکانات لازم را برای شکوفایی خلاقیت فرزندانش این مرز و بوم فراهم آورد. یک دگرگونی نسبتاً عمیق آموزشی قریحه هایی را که جامعه در وضع کنونی به آن هانیازند است، متکثر سازد، ناتوانمندی ها را از میان بردارد و افرادی متعهد و مسئول بار آورد (دادستان، ۱۳۷۷).

آموزش لنگ لنگان از فردی به گروهی و از اختصاصی به همگانی ره سپرده است و در این راه از آنچه در چپته متفکران و فرزندان پیشین وهم عصر خود یافته، سود جسته است تا امروز آن را به عنوان فرآیند غیر قابل اجتناب «زندگی مدنی» به همه انسانها و از حد نخستین فرصتها عرضه کند و با اجتماعی کردن، متمدن کردن، معنوی کردن آنها ادامه راه کاروان بشریت را تأمین کند (منصور، ۱۳۷۶).

نظام تعلیم و تربیت فعلی ایران با وجود آن که از سابقه ای چندان طولانی برخوردار نیست در تهیه و تدوین برنامه های درسی خود فراز و نشیب های متعددی را تجربه کرده است. در طی ۷۰ سال اخیر، نه تنها چندین بار اهداف نظام تربیتی تغییر کرده اند، بلکه ساختار آن نیز دستخوش دگرگونی بوده است. محتوای برنامه های درسی مربوط به اهداف عقیدتی-اخلاقی و هدف های اجتماعی در طی دهه های اخیر در قالب کتب درسی به دانش آموزان ارائه شده است و تهیه کتب درسی از سال ۱۳۱۷ هجری شمسی زیر نظر دولت و از سال ۱۳۴۶ توسط دولت صورت گرفته است. (موسی پور، ۱۳۷۰).

کتاب درسی یا محتوای مطالب آموزشی، به ویژه در نظام های متمرکز که محور مکتوب و مدول تعلیم و تربیت محسوب شده و فعالیت ها و تجارب دانش آموزان توسط معلم و حول محور آن سازماندهی می شود، نیاز به تحلیل و بررسی دارد. این تحلیل برای دست اندرکاران و مؤلفین و تصمیم گیرندگان برنامه های درسی بسیار مفید و ضروری است (قورچیان، ۱۳۷۲).

محتوا وسیله ای برای تحقق اهداف به شمار می آید. به همین دلیل ضروری است که ویژگی های آن با اهداف مورد انتظار تناسب داشته باشد. محتوا زمانی جامعیت دارد که همه عناصر (دانش، اطلاعات و مهارت های ذهنی، ارزشها، نگرشها، گرایشها و مهارت ها) را در بر گیرد. به خصوص در کشور ما که برنامه درسی به صورت متمرکز برای همه دانش آموزان تدوین می گردد باید به محتوا توجه خاصی نمود (ملکی، ۱۳۸۴).

آنچه مسلم است شاگرد باید از مدرسه، مبانی و اصول علمی را یاد بگیرد، عادات و مهارت های لازم را کسب نماید و هزینه های فرهنگی و اجتماعی ملت خود و سایر ملل دنیا آشنایی پیدا کند. کار عمده مدرسه تسهیل جریان رشد فردی و ایجاد صلاحیت ها و مهارت های اجتماعی در افراد است (شریعتمداری، ۱۳۸۱).

این نوع تحلیل ها کمک می کند تا مفاهیم، اصول و نگرش ها، باورها و کلیه اجزاء مطرح شده در قالب دروس کتاب مورد بررسی عملی قرار گیرد و با اهداف برنامه درسی، مقایسه و ارزشیابی شود. برای مثال: ممکن است محتوا و یا کتاب درسی نگرشها یا حالاتی را تشویق کند که با اهداف برنامه، تناسب چندانی نداشته باشد. یک تحلیل گر محتوا یا یک برنامه ریز درسی از طریق تحلیل می تواند پیامهای نهفته در داستان های ساده یا متون کتاب درسی را با اهداف برنامه مورد بررسی قرار دهد. همچنین می توان از طریق تحلیل محتوا، گرایشها یا جانبداری های پنهان و آشکار را در متون برنامه تعیین کرد (محمدیان، ۱۳۷۸).

باتوجه به اهمیت نقش برنامه درسی و کتاب در پیشرفت امر آموزش، کتاب علوم ششم ابتدایی به عنوان یکی از محتواهای آموزشی برنامه درسی علوم در دوره ابتدایی جهت بررسی و تحلیل علمی انتخاب شده است. این کار به این دلیل صورت پذیرفته که تاکنون پژوهشی جامع که جنبه تحلیلی داشته باشد بر روی کتاب علوم ششم صورت نگرفته است. بنابراین ضرورت دارد تا میزان کارایی و اثر بخشی این کتاب که جدیداً مورد تألیف و تجدید نظر قرار گرفته است، از طریق تحلیل محتوا مشخص شود. در این تحلیل، محتواهای کتاب با استفاده از روش ویلیام رومی و میزان بکار گیری روش فعال در ارائه محتوای کتاب از طریق بررسی تحلیل متن، تحلیل تصاویر و تحلیل پرسشها ارزیابی می شود.

با توجه به اینکه کتاب علوم تجربی برای اولین بار تدریس می گردد امید است نتایج حاصل از این تحقیق بتواند اطلاعات نسبتاً مفیدی در اختیار تهیه کنندگان قرار دهد و در صورت نیاز به اصلاح و تغییر محتوا، در جهت رسیدن به اهداف آموزش و پرورش کمک نماید.

اهمیت و ضرورت موضوع

کشورهای مختلف جهان همه ساله مبالغ هنگفتی را صرف آموزش و پرورش خودشان می کنند و در کشورهای صنعتی نیز مالیات دهندگان دستگاه عظیم آموزشی را مورد سؤال قرار داده اند که حاصل این همه خرج و هزینه در آموزش و پرورش چیست؟ بالاخره آموزش های مدرسه ای چه اثری روی کودکان خواهند داشت؟ این همه تلاش و کوشش صرف نیروی جوان دانش آموزان چه بهره ای خواهد داشت؟ شاگردان چه چیزهایی باید بیاموزند؟ چگونه و با چه کیفیتی باید بیاموزند؟ این سؤالات و بسیاری سؤالات دیگر که از مسائل اساسی برنامه ریزی درسی است افکار و ذهنیات بسیاری از نظریه پردازان تعلیم و تربیت و مسئولان آموزش و پرورش رابه خود مشغول کرده است (شریعتمداری، ۱۳۸۱).

متخصصان تعلیم و تربیت در هر جامعه ای اعتقاد دارند که شکوفایی و رشد و سعادت اجتماع به کمک نظام تربیتی مترقی، علمی و سالم حاصل می گردد. به عبارت دیگر یکی از طرق اساسی افزایش بهره وری و تسریع رشد یافتگی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، اعتناء کیفیت نیروی انسانی است که این ارتقاء و تکامل به مدد تعلیم و تربیت فعال و پویا و سازنده امکان پذیر است. چنین امکانی زمانی فراهم خواهد شد که دست اندرکاران نظام آموزشی جهت دستیابی به این امر مهم به برنامه ریزی سنجیده آموزشی و درسی اقدام نمایند. محتوای برنامه های درسی در برگیرنده اساسی ترین خط مشی های اجرایی برای نیل به هدفهای تعلیم و تربیت هستند (پورظهير، ۱۳۵۱).

به همین جهت لازم است در تهیه و تدوین محتوای برنامه های درسی نهایت دقت اعمال گردد تا جوابگوی نیازهای ناشی از تحولات سریع علمی و تکنولوژی و اقتصادی و اجتماعی باشد. کتاب های درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوای آموزشی و خط مشی آموزشی دارند، مورد توجه خاص برای همه دست اندرکاران تعلیم و تربیت می باشند (پور ظهير، ۱۳۷۴).

به دلیل اهمیت کتب درسی و موفق بودن در روش تدریس باید این کتب مورد تحلیل و بازننگری قرار گیرند تا هم با نیازهای فراگیران منطبق باشد و هم با نیازهای جامعه و فلسفه اجتماعی و هنجارهای جامعه همسان باشد و هم اهداف آموزشی را فراهم آورد (شعبانی، ۱۳۸۲).

از آنجایی که هدف آموزش و پرورش تفهیم مطالب و محتوای برنامه های درسی به دانش آموزان است و نیز از آنجایی که فهمیدن و درک مطالب درسی ارتباط مستقیمی با فعالیت های دانش آموزان در جریان یادگیری دارد، بنابراین محتوای برنامه های درسی باید بگونه ای طراحی و تدوین شوند که شاگردان را وادار به فعالیت نمایند. فعالیت های یادگیری دانش آموزان تحت تأثیر عوامل متعدد و گوناگونی قرار دارد. از مهمترین عوامل، چگونگی ارائه محتوای برنامه درسی است. بنابراین شیوه ارائه محتوای برنامه باید به صورت خاص باشد که فراگیران رابه درگیری با متن بکشاند و آنها رابه فعالیت

وجنب وجوش وتلاش متفكرانه وپژوهشي ترغيب نمايد واز بي توجهي وبى تفاوتى دور سازد(سليمان پور، ۱۳۸۳).

بنابراين انجام اين تحقيق ضرورى است ونيز بنا به تقاضا و تأكيد دفتر برنامه ريزى وتأليف كتاب هاى درسى كه در صفحه ى آخر كتاب علوم تجربى ششم ابتدائى آمده است از معلمان، اولياء، صاحب نظران ودانش آموزان خواسته است كه نظر اصلاحى خود رابه اين دفتر ارسال كنند وبه منظور تشخيص پاره اى از نارسائى هاى احتمالى در محتواى اين كتاب به تحليل محتواى آن پرداخته مى شود، تا نتايج آن مشخص كند كه تاچه اندازه محتواى تعيين شده با اهداف آموزشى وروش فعال يادگيرى تناسب دارد؟ وياافته هاى حاصل از آن بتواند در تصميم گيرى هاى مربوط به اصلاح وتغيير احتمالى برنامه ومحتواى مذكور مورد استفاده مسئولان ذيربط قرار گيرد.